

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Величко О.В., канд. екон. наук, доцент

Державний торговельно-економічний університет

<https://orcid.org/0000-0001-7273-9769>

Семенюк І.Є., здобувач вищої освіти

Державний торговельно-економічний університет

Анотація: Висвітлено особливості інституційно-безпекової парадигми забезпечення продовольчої безпеки, що передбачає розвиток стратегічних резервів, підтримку аграрного виробництва та захист критичної інфраструктури.

Ключові слова: продовольча безпека, національна безпека, аграрний сектор, державне регулювання, воєнні виклики, продовольча стійкість, інституційні механізми.

Постановка проблеми. У високодинамічному та складному світі сучасності, де держави стикаються із різноманітними викликами, питання продовольчої безпеки стають одними із ключових пріоритетів національного та міжнародного рівнів. Ураховуючи багатоаспектність, складність та велику значущість для держави продовольчої безпеки, можна розглядати її в широкому і вузькому контекстах. Вона є не лише важливою складовою національної безпеки, але також є важливим елементом соціальної функції держави.

У структурному контексті соціальної функції держави, забезпечення продовольчої безпеки є одним із комплексних елементів. В сучасних умовах ця тема набуває особливої актуальності для України, оскільки вона стикається з різноманітними викликами та складнощами в контексті геополітичних конфліктів та нестабільності. Постійні зміни в геополітичній ситуації, військові дії, торговельні обмеження та інші фактори можуть суттєво вплинути на забезпечення доступу до продовольства для населення.

Виклад основного матеріалу. В умовах сучасних трансформаційних процесів становлення української державності особливої актуальності набуває проблема забезпечення продовольчої безпеки як ключової складової національної економіки. Суттєві виклики, зокрема повномасштабне військове вторгнення з 2022 року та тимчасова окупація частини територій країни призвели до дестабілізації аграрного виробництва, порушення логістичних ланцюгів і зниження ефективності функціонування продовольчої системи. За таких умов загострюється суперечність між необхідністю гарантування стабільного рівня продовольчого забезпечення населення та обмеженими можливостями національної економіки щодо його підтримки, що зумовлює потребу у визначенні пріоритетних напрямів державного регулювання продовольчої безпеки в кризових умовах. Бойові дії призводять до руйнування виробничої та транспортно-логістичної інфраструктури, скорочення виробничих

потужностей, блокування експортних маршрутів, зростання цінової волатильності та загострення ризиків продовольчого дефіциту. За таких обставин продовольче забезпечення набуває не лише економічного, а й гуманітарного та безпекового виміру, оскільки визначає життєздатність соціуму та стійкість держави. Це зумовлює трансформацію теоретичних підходів і формування модифікованої теоретичної бази, що поєднує економічні, інституційні, гуманітарні та воєнно-безпекові аспекти.

У сучасному світі безпека безпосередньо пов'язується з якістю життя, тому продовольча безпека є важливою складовою національної безпеки. Її основою є забезпечення населення якісними, доступними та збалансованими продуктами харчування, а також ефективне функціонування процесів їх виробництва, зберігання, переробки та реалізації.

Значний вплив на формування сучасної концепції продовольчої безпеки здійснила модель FAO під егідою ООН, яка визначає її через чотири складові: наявність, доступність, стабільність і якість харчових продуктів [1, с. 148].

Відповідно до цього підходу, продовольча безпека передбачає фізичний, соціальний та економічний доступ населення до достатньої кількості безпечних і поживних продуктів харчування. Класичні та неокласичні економічні теорії розглядають продовольче забезпечення як результат дії ринкових механізмів і міжнародної торгівлі, однак сучасні кризові умови, зокрема війна в Україні, виявили їхню обмежену здатність пояснювати функціонування продовольчих систем у надзвичайних ситуаціях. Воєнні дії в Україні стали каталізатором перегляду теоретичних підходів до продовольчої безпеки, оскільки призвели до руйнування виробничих і логістичних ланцюгів, зростання трансакційних витрат та посилення ролі безпекових факторів. У цих умовах продовольство набуває статусу стратегічного ресурсу, а його дефіцит або порушення постачання здатні спричинити соціальну напругу та політичну дестабілізацію [3, с. 115].

Сучасна концепція продовольчої безпеки трансформується у складову національної безпеки поряд із військовою, енергетичною та екологічною. Відповідно до оцінок KSE Institute, внаслідок бойових дій було пошкоджено або зруйновано понад 15% елеваторних потужностей України, що суттєво підвищило вразливість продовольчої системи [4, ст. 45].

Це зумовлює формування інституційно-безпекової парадигми, яка передбачає інтеграцію державних, міжнародних і локальних механізмів забезпечення продовольства, розвиток стратегічних резервів та інтервенційних фондів, а також захист критичної аграрної інфраструктури. Український досвід після 2022 р. підтверджує ефективність цього підходу через створення державних і регіональних зернових резервів, програм підтримки аграріїв та відновлення логістичних ланцюгів [2].

Зокрема, в окремих територіальних громадах формуються локальні фонди зерна та продовольства, що забезпечує оперативне реагування на гуманітарні виклики та гарантує базове продовольче забезпечення населення у разі порушення постачання.

Таким чином, інституційно-безпекова парадигма виступає не лише теоретичною конструкцією, а й практичним інструментом забезпечення

продовольчої стійкості у воєнних і післявоєнних умовах. Подальший розвиток державної політики має бути спрямований на формування комплексної системи продовольчої безпеки як складової національної стійкості України.

Висновки: Отже, сучасний етап розвитку України характеризується масштабними викликами, що спричиняють руйнування ключових елементів соціально-економічної системи, зокрема аграрного сектору, промисловості, соціальної сфери та інфраструктури. У цих умовах продовольча безпека набуває стратегічного значення та трансформується у важливу складову національної безпеки.

Воєнні дії, порушення логістичних ланцюгів та зниження виробничих потужностей суттєво підвищують вразливість продовольчої системи та формують нові ризики її функціонування. Це зумовлює необхідність посилення державного регулювання та розвитку інституційних механізмів забезпечення продовольчої безпеки.

Реалізація інституційно-безпекової парадигми створює передумови для підвищення стійкості продовольчої системи та її адаптації до умов воєнних і післявоєнних трансформацій. Подальший розвиток державної політики має бути спрямований на формування комплексної системи продовольчої безпеки як складової національної стійкості України.

Список використаних джерел

1. FAO. Building resilience for food security and nutrition: The role of social protection. Rome. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*, 2018. 148 p.
2. Міністерство економіки України. (2023). Стратегія забезпечення продовольчої безпеки України.
3. Артеменко Л., Мариненко Н., Крамар І., Гац Л. Продовольча безпека України в умовах військової агресії: стан та перспективи. *Соціально-економічні проблеми і держава* (електронний журнал). 2023. Вип. 1 (28). С. 115–128.
4. KSE Institute. Russia will pay: Agriculture losses review. Київ : Kyiv School of Economics, 2023. 45 с.

Abstract: The study highlights the features of the institutional-security paradigm of food security provision, which involves the development of strategic reserves, support for agricultural production, and protection of critical infrastructure.

Keywords: food security, national security, agricultural sector, state regulation, wartime challenges, food resilience, institutional mechanisms.